

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра географії та екології

**ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ
ОНЛАЙН ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 05-215М групи
Спеціальності 106 Географія
Освітньо-професійної програми «Географія»
Зобровська Марія Олександрівна

Керівник д.геогр.н., доцентка Мальчикова Д.С.
Рецензент докторка філософії (Географія),
учитель другої категорії Одеського ліцею 6
Одеської міської ради Лозова Л.В.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження просторових аспектів розвитку шкільної онлайн-освіти	7
1.1. Глобальні та національні тенденції розвитку онлайн-освіти	7
1.2. Вплив воєнного стану на освітній процес в Україні.....	19
Розділ 2. Аналіз просторових аспектів розвитку онлайн-освіти в Україні.....	24
2.1. Географічні особливості доступу до онлайн-освіти	24
2.2. Інфраструктурні та технічні можливості регіонів.....	25
2.3. Вплив воєнних дій на доступ до освіти в різних регіонах.	26
Розділ 3. Практики дистанційного навчання в умовах воєнного стану..	28
3.1 Дистанційні школи України як стабілізуючий елемент сучасної шкільної освіти в часи викликів.....	28
3.2 Ліцей «Жива школа»: географія академічної спільноти, досвід та інноваційні підходи організації онлайн-навчання	34
Висновки.....	40
Список використаних джерел	42

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах воєнного стану в Україні освітня система стикається з численними викликами, що потребують оперативних рішень та адаптації до нових реалій. Особливо це стосується середньої освіти, яка є основою формування знань, навичок і компетенцій молодого покоління. Одним із ключових аспектів забезпечення безперервності освітнього процесу стало впровадження дистанційного навчання, зокрема через онлайн школи.

Сучасний світ невпинно змінюється під впливом глобальних викликів, і освіта в Україні зазнала значних трансформацій у зв'язку з воєнним станом. Просторові аспекти розвитку шкільної онлайн-освіти набувають особливого значення, оскільки масові внутрішні переміщення населення, руйнування інфраструктури та обмеження доступу до традиційного навчання потребують нових підходів до організації освітнього процесу. Цифрові технології та платформи для дистанційного навчання дозволяють зберегти доступ до освіти, незважаючи на географічні чи інфраструктурні обмеження. Разом із тим, виникають нові виклики, пов'язані з нерівномірністю доступу до технологій у різних регіонах, а також із впливом на соціалізацію учнів у віртуальному середовищі. В умовах війни онлайн-освіта стала ключовим інструментом забезпечення безперервності навчання, особливо для дітей, які були вимушені залишити свої домівки. В цих умовах традиційні форми навчання в національній системі освіти стають часто недоступними, тому дистанційна освіта набуває особливого значення.

Дослідження просторових аспектів розвитку дистанційних онлайн-шкіл в Україні дозволяє оцінити ефективність впроваджених підходів, виявити проблеми доступу до освітніх ресурсів у різних регіонах, а також розробити рекомендації для покращення якості та доступності навчання в умовах кризових ситуацій. Особлива увага

приділяється аналізу діяльності дистанційних шкіл, які успішно працюють у цей період, та їх ролі у підтримці учнів і вчителів.

Зважаючи на вищезазначені аспекти, було сформульовано **мету і завдання дослідження**.

Мета роботи – виявити просторові особливості розвитку шкільної онлайн-освіти в Україні в умовах воєнного стану та визначити чинники, що впливають на доступність дистанційного навчання в різних регіонах.

Цій меті підпорядковані такі *завдання*:

- 1) Узагальнити теоретичні підходи до вивчення просторових аспектів освітніх процесів в контексті розвитку дистанційного навчання.
- 2) Проаналізувати вплив воєнного стану на освітній процес в Україні.
- 3) Дослідити географічні особливості доступності онлайн-освіти в Україні та розглянути інфраструктурні та технічні можливості різних регіонів.
- 4) Проаналізувати приклади і просторові особливості функціонування дистанційних шкіл в Україні під час воєнного стану.

Об’єктом дослідження є шкільна онлайн-освіта в Україні в умовах воєнного стану, а **предметом** - просторові особливості розвитку шкільної онлайн-освіти, її інфраструктурні, технічні та організаційні аспекти.

Методи дослідження. У роботі використані теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація) для опрацювання наукових джерел, узагальнення підходів до вивчення регіонального розподілу населення та визначення особливостей і змін у діяльності закладів освіти у період воєнного стану.

Також застосовано емпіричні методи (статистичний аналіз, аналіз документальних джерел, опрацювання офіційних даних, побудова таблиць і графічних матеріалів), що дали змогу проілюструвати просторові аспекти і організаційні зміни розвитку шкільної онлайн освіти в Україні в умовах воєнного стану.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження

пропонує комплексний аналіз просторових аспектів розвитку онлайн-освіти в Україні, включаючи дослідження організації діяльності дистанційних шкіл. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення системи шкільної онлайн-освіти в умовах воєнного стану. Виявлені у процесі дослідження тенденції та просторові закономірності можуть бути використані для формування стратегічних рішень щодо розвитку дистанційного навчання, оптимізації освітньої інфраструктури та забезпечення рівного доступу до якісної освіти незалежно від місця проживання учнів.

Окрему практичну цінність становить аналіз діяльності дистанційних шкіл України як стабілізуючого елементу освітньої системи в часи суспільних і військових викликів. На основі узагальнення досвіду таких закладів, зокрема ліцею «Жива школа», можна розробити ефективні моделі організації онлайн-навчання, які поєднують сучасні цифрові технології, педагогічну інноваційність та гнучкість освітнього процесу.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до вивчення просторових аспектів розвитку шкільної онлайн-освіти в Україні в умовах воєнного стану, що раніше не було предметом географічного аналізу. Здійснено спробу просторового узагальнення даних про регіональні відмінності доступу до дистанційного навчання, інфраструктурного забезпечення та технічних можливостей освітніх закладів. Вперше на прикладі ліцею «Жива школа» проаналізовано географію академічної спільноти, що озширює наукові уявлення про просторову організацію освітнього середовища в умовах воєнних викликів і сприяє формуванню теоретичних засад географічного дослідження освіти в сучасних кризових умовах.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження пропонує комплексний аналіз просторових аспектів розвитку онлайн-освіти в Україні, включаючи дослідження організації діяльності

дистанційних шкіл. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення системи шкільної онлайн-освіти в умовах воєнного стану. Виявлені у процесі дослідження тенденції та просторові закономірності можуть бути використані для формування стратегічних рішень щодо розвитку дистанційного навчання, оптимізації освітньої інфраструктури та забезпечення рівного доступу до якісної освіти незалежно від місця проживання учнів.

Окрему практичну цінність становить аналіз діяльності дистанційних шкіл України як стабілізуючого елементу освітньої системи в часи суспільних і військових викликів. На основі узагальнення досвіду таких закладів, зокрема ліцею «Жива школа», можна розробити ефективні моделі організації онлайн-навчання, які поєднують сучасні цифрові технології, педагогічну інноваційність та гнучкість освітнього процесу.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані під час написання наукової статті на тему «Потенціал дистанційного навчання для подолання освітніх втрат і наслідків впливу війни».

Публікації. Основні положення та результати дослідження знайшли своє відображення в науковій статті, опублікованій у електронному альманаху «Магістерські студії». У статті розкрито особливості розвитку шкільної онлайн-освіти в Україні в умовах воєнного стану, проаналізовано просторові аспекти доступу до дистанційного навчання та визначено роль онлайн-шкіл у забезпеченні безперервності освітнього процесу.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 46 сторінок, в тому числі 2 таблиці, список наукових джерел інформації містить 41 найменувань.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження просторових аспектів розвитку шкільної онлайн-освіти

1.1. Глобальні та національні тенденції розвитку онлайн-освіти

У сучасному світі освітні процеси зазнають значних змін під впливом цифрових технологій та глобалізації. Онлайн-освіта стала невід'ємною частиною навчального процесу, пропонуючи нові можливості для здобуття знань, незалежно від географічного розташування чи соціального статусу[12].

Однією з ключових тенденцій є стрімке зростання популярності онлайн-курсів, платформ дистанційного навчання та інтерактивних освітніх ресурсів. Такі платформи, як Coursera, Udemy, Khan Academy та українські аналоги, наприклад Prometheus, надають доступ до якісної освіти для мільйонів людей. Вони дозволяють студентам самостійно обирати темп навчання, час та місце для занять, це особливо актуально в умовах швидкого темпу життя [5].

На протязі 3 років, в Україні онлайн-освіта активно розвивається. Впровадження цифрових технологій у навчальні заклади стало важливим під час військової агресії з боку РФ, коли дистанційне навчання стало великою необхідністю. З'явилися нові платформи, а освітяни та студенти змушені були адаптуватися до нових умов навчання. Серед переваг онлайн-освіти варто виділити доступність, гнучкість та можливість отримання знань від провідних експертів з усього світу. Проте існують і виклики, такі як недостатній рівень технічної підготовки окремих груп населення, проблеми з мотивацією студентів та складності у забезпеченні якісного зворотного зв'язку між викладачами та учнями. Таким чином, сучасні тенденції розвитку онлайн-освіти свідчать про її важливість як одного з ключових напрямів трансформації освітньої системи. Вона

відкриває нові горизонти для навчання, але водночас вимагає постійного вдосконалення інфраструктури та методик для забезпечення її ефективності [23].

Початок військової агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 року кардинально вплинув на всі сфери життя українського суспільства, зокрема на освітній процес. Введення воєнного стану та безпосереднє ведення бойових дій призвели до тимчасового припинення навчання на всіх рівнях освіти. Однак, після короткої перерви навчання було відновлено у дистанційному форматі, що стало викликом для освітньої системи країни.

Дистанційне навчання вже було знайоме українським закладам освіти завдяки досвіду, набутому під час пандемії COVID-19. Проте навчання в умовах війни має свої унікальні особливості. Воно потребує адаптації освітніх технологій до нових реалій, коли освітній процес часто проходить у складних психологічних та фізичних умовах (включаючи перебування в укриттях) за відсутності стабільного доступу до інтернету та електроенергії. Процеси глобалізації та становлення інформаційного суспільства роблять безперервну освіту життєво необхідною для кожної людини. Дистанційна освіта є перспективним напрямком розвитку освітньої системи, адже вона забезпечує доступність знань незалежно від місця перебування людини. Оптимальне поєднання традиційних форм навчання з сучасними дистанційними технологіями сприяє особистісному розвитку та професійному становленню[32].

Для ефективного функціонування дистанційної освіти в системі безперервної освіти важливо враховувати такі закономірності:

- Значення компонентів дистанційної освіти змінюється протягом життя людини.
- Дистанційна освіта є багатогранною і тісно пов'язана з іншими соціальними інститутами, такими як: культура, сім'я та охорона здоров'я.

- Рівень розвитку дистанційної освіти залежить від соціального розвитку суспільства.
- Дистанційна освіта прагне до цілісності через впровадження державних освітніх стандартів.
- Освітні програми мають бути взаємопов'язані між різними рівнями та етапами дистанційної освіти.
- Дистанційна освіта забезпечує єдність управління освітнім процесом у просторово-часовому континуумі.

Освіта є одним із фундаментальних прав людини, гарантованих Конституцією України та іншими законодавчими актами. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про освіту», кожна особа має право на здобуття освіти протягом усього життя, використовуючи різні форми навчання. Це положення відображає сучасний підхід до освіти як процесу, що триває безперервно і адаптується до потреб особистості та суспільства[10].

Українське законодавство визначає три основні види освіти: формальну, неформальну та інформальну. Формальна освіта є найбільш структурованою і регламентованою формою навчання. Вона здійснюється за затвердженими освітніми програмами і передбачає отримання кваліфікацій, що визнаються державою. Цей вид освіти охоплює дошкільну, загальну середню, професійну (професійно-технічну), фахову передвищу та вищу освіту. Формальна освіта забезпечує систематичний розвиток знань, умінь та навичок, необхідних для професійної діяльності та соціального життя [10,17].

Важливим аспектом реалізації права на освіту є доступність навчання для всіх громадян незалежно від їхнього віку, статі, соціального статусу чи місця проживання. Законодавство України передбачає можливість навчання як у державних, так і в приватних закладах освіти, а також через дистанційні форми навчання, що набули особливої популярності в умовах сучасних технологій [10].

Неформальна освіта охоплює процеси навчання, які відбуваються поза межами офіційних освітніх інституцій і не передбачають отримання дипломів чи сертифікатів. Це можуть бути курси, тренінги, семінари, майстер-класи, які організовуються громадськими організаціями, приватними компаніями або навіть окремими фахівцями. Головною особливістю неформальної освіти є її спрямованість на практичне застосування знань та адаптація до потреб конкретної аудиторії.

Інформальна освіта, або самоосвіта, є ще більш гнучкою формою навчання, яка базується на особистій ініціативі та самостійності. Цей вид освіти передбачає здобуття знань і навичок через життєвий досвід, професійну діяльність, хобі чи повсякденне спілкування. Інформальна освіта не має чітко визначених програм чи структур, але її перевага полягає у можливості навчатися у власному темпі та за власним графіком.

Самоосвіта часто здійснюється через читання книг, перегляд навчальних відео, участь у вебінарах, використання онлайн-курсів або навіть спілкування з експертами у певній галузі. Завдяки сучасним технологіям і доступу до інформації, самоосвіта стала значно простішою та ефективнішою. Люди можуть самостійно розширювати свої знання та вдосконалювати навички без необхідності відвідувати офіційні навчальні заклади[16].

Розвиток дистанційної освіти в Україні є важливим чинником стабільності освітнього процесу в умовах війни. Вона сприяє збереженню доступу до знань та забезпечує можливість навчання навіть у найскладніших обставинах. Удосконалення технологій дистанційного навчання та їх інтеграція в систему безперервної освіти є ключовими завданнями для подальшого розвитку освітньої сфери України. Освіта є одним із ключових складників розвитку суспільства, а також важливим інструментом самореалізації кожної особистості. Законодавство України визнає різні форми здобуття освіти, створюючи сприятливі умови для діяльності освітніх установ та заохочуючи громадян до навчання.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про освіту», визначено основні форми здобуття освіти, які включають інституційну, індивідуальну та дуальну форми[10].

Інституційна форма передбачає очне (денне, вечірнє), заочне, дистанційне та мережеве навчання. Індивідуальна форма охоплює екстернатну, сімейну (домашню) форму навчання під педагогічним патронажем, а також на робочому місці (виробництві). Особливої уваги заслуговує дистанційна форма здобуття освіти, яка є індивідуалізованим процесом навчання, що здійснюється переважно через опосередковану взаємодію між учасниками освітнього процесу у спеціалізованому середовищі. Це середовище базується на сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологіях.

Детальніше питання організації дистанційного навчання регламентовано наказом Міністерства освіти і науки України «Деякі питання організації дистанційного навчання» від 08.09.2020 № 1115. Згідно з цим наказом, дистанційне навчання може бути організоване для осіб, які не мають можливості відвідувати заклади освіти через стан здоров'я, участь у збройних конфліктах, проживання за межами країни чи на тимчасово окупованій території, а також через епідемічні обставини або наслідки природних чи техногенних катастроф [14,17].

Дистанційне навчання є сучасною формою освітнього процесу, яка дозволяє забезпечити доступ до знань незалежно від місця перебування здобувача освіти. Особливо важливим цей підхід є для дітей, які потребують індивідуалізованого підходу до навчання відповідно до їхніх здібностей, інтересів, мотивації та потреб. Завдяки дистанційному формату можна створити умови для підтримки обдарованих дітей, забезпечити можливість поєднання навчання зі спортивними тренуваннями або врахувати особливі освітні потреби дитини[5].

Одним із ключових аспектів ефективності дистанційного навчання є технічне забезпечення. Заклади освіти повинні володіти необхідною

апаратною базою, яка включає персональні комп'ютери, сервери, інтерактивні дошки та обладнання для відеоконференцій. Це дозволяє організовувати якісний освітній процес у режимі реального часу та забезпечувати доступ до навчальних матеріалів. Особливу увагу слід приділити інформаційно-комунікаційному обладнанню, яке повинно мати достатню пропускну здатність каналів зв'язку для цілодобового доступу до електронних освітніх ресурсів. Програмне забезпечення є ще одним важливим компонентом технічної складової дистанційного навчання. Воно має бути ліцензійним або побудованим на відкритих кодах, що дозволяє адаптувати його під потреби різних категорій учнів, включаючи осіб із особливими освітніми потребами. Наприклад, використання спеціалізованих програм для людей із порушеннями слуху чи зору може значно підвищити доступність навчального процесу [16].

Індивідуалізація навчання у дистанційному форматі передбачає створення персоналізованих навчальних планів, які враховують здібності та інтереси кожного здобувача освіти. Використання сучасних технологій дозволяє автоматизувати цей процес завдяки інтеграції штучного інтелекту та аналітичних платформ. Такі системи можуть аналізувати прогрес здобувача освіти, його сильні та слабкі сторони, а також рекомендувати відповідні навчальні матеріали й завдання. Технічне забезпечення та індивідуалізація є невід'ємними складовими ефективного дистанційного навчання. Їхнє впровадження дозволяє зробити освітній процес доступним, гнучким і адаптованим до потреб кожного здобувача освіти, що сприяє розвитку сучасної освіти в умовах цифрової епохи.

Дистанційна форма здобуття освіти в Україні є сучасним і гнучким способом організації навчального процесу, який враховує різноманітні потреби здобувачів освіти та забезпечує доступ до якісної освіти незалежно від зовнішніх обставин. В умовах воєнного стану в Україні питання забезпечення безперервності освітнього процесу набуває особливої актуальності. Відповідно до ст. 57, п. 1 Закону України «Про

освіту», здобувачам освіти, працівникам закладів освіти та наукових установ гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в іншій найбільш безпечній формі для його учасників. Це положення є важливим для забезпечення доступу до освіти незалежно від місця проживання чи перебування здобувачів освіти у складних умовах особливого періоду[10].

Дистанційне навчання (ДН) стало ключовою формою організації освітнього процесу в Україні. Заклади освіти мають можливість створювати власні електронні освітні ресурси або використовувати вже існуючі платформи, які перевіряються на відповідність державним освітнім стандартам. Такий підхід дозволяє забезпечити якість навчання навіть за умов обмеженого доступу до традиційних форм освіти. Дистанційне навчання має низку переваг, які роблять його зручним і ефективним для здобувачів освіти. По-перше, завдяки доступності онлайн-ресурсів здобувачі освіти мають змогу розширювати свої соціальні межі, спілкуючись із однолітками з різних регіонів країни. По-друге, для вчителів відкриваються нові можливості застосування інтерактивних методів навчання, що сприяє підвищенню зацікавленості здобувачів освіти у навчальному процесі.

Після пандемії COVID-19 механізми співпраці між учителями та здобувачами освіти стали більш налагодженими, а технічна база закладів освіти була значно вдосконалена[26]. Це дозволило розглядати дистанційну форму навчання як повноцінну альтернативу традиційній денній формі. ДН також сприяє цифровізації освіти: обмін інформацією здійснюється через централізовані портали, записи лекцій та виконані завдання доступні на серверах закладів освіти. Такий підхід спрощує відстеження плагіату, що створює чесне середовище для обміну знаннями та може зменшити рівень корупції в освітній сфері. Попри численні переваги, дистанційне навчання має і свої недоліки. Одним із основних викликів є адаптація здобувачів освіти до нового соціального середовища

— онлайн-простору, який для багатьох залишається незвичним. Крім того, важливим аспектом є забезпечення цифрової грамотності серед освітян, адже ефективне використання сучасних платформ потребує відповідних навичок. На сьогодні також актуальним залишається питання матеріально-технічного забезпечення закладів освіти. Для успішного впровадження дистанційної освіти необхідно підтримувати належний рівень технічної бази та забезпечувати доступ до якісного інтернет-зв'язку.

Українське суспільство поступово адаптується до дистанційного навчання як окремого варіанту освітнього процесу. Особливо важливим є його використання в умовах воєнного стану, коли безпека учасників освітнього процесу стає пріоритетом. Для подальшого розвитку цієї форми навчання необхідно зосередитися на підвищенні рівня цифрової грамотності освітян та вдосконаленні матеріально-технічної бази закладів освіти [26,27].

Дистанційна освіта (ДО) набула значного поширення в Україні, особливо в умовах війни. Вона стала важливим інструментом забезпечення безперервності освітнього процесу, проте водночас виявила як свої переваги, так і суттєві недоліки.

Попри труднощі, дистанційна освіта має низку позитивних сторін:

1. Поєднання роботи та навчання. ДО дозволяє здобувачам освіти поєднувати навчання з професійною діяльністю, що сприяє розвитку практичних навичок.
2. Розширення соціальних мереж комунікації. Онлайн-формат сприяє встановленню нових контактів із людьми з різних регіонів та країн.
3. Розширення можливостей для освітян. Викладачі мають змогу підвищувати свою кваліфікацію за допомогою сучасних платформ і ресурсів.

4. Альтернатива заочній формі навчання. Дистанційна освіта стала більш ефективною заміною традиційним заочним курсам.
5. Модернізація апаратного та програмного забезпечення. Освітні установи активно впроваджують сучасні технології для підтримки навчального процесу.
6. Інклюзивність і цифровізація. ДО забезпечує доступ до освіти для людей із особливими потребами та сприяє цифровізації навчальних матеріалів.
7. Співпраця з іноземними установами. Онлайн-формат полегшує комунікацію з міжнародними партнерами та спонсорами, що відкриває нові перспективи для розвитку освіти [6,22].

Водночас дистанційна освіта має низку суттєвих недоліків, які впливають на її ефективність:

1. Обмеження особистих соціальних контактів. Брак живого спілкування негативно позначається на комунікативних навичках здобувачів освіти і викладачів.
2. Зменшення активної участі здобувачів освіти. Відсутність безпосередньої взаємодії з педагогами знижує рівень залученості здобувачів освіти у навчальний процес.
3. Неготовність і нестабільність умов навчання. Багато здобувачів освіти і вчителів стикаються з технічними складнощами через відсутність належного обладнання або стабільного інтернет-з'єднання.
4. Прояви недоброчесності. Віддалена форма навчання ускладнює контроль за доброчесністю під час виконання завдань і складання іспитів, що впливає на якість освіти.
5. Недостатнє фінансування. Інновації у сфері ДО потребують значних фінансових ресурсів, які не завжди доступні для освітніх установ.

6. Зовнішні загрози. Хакерські атаки та технічні збої можуть порушувати роботу онлайн-платформ і ставити під загрозу цілісність освітнього процесу [6,22].

Дистанційна освіта в Україні є важливим інструментом адаптації освітньої системи до сучасних викликів, проте її впровадження супроводжується значними труднощами технічного, соціального та організаційного характеру. Для подальшого розвитку ДО необхідно забезпечити належне фінансування, технічну підтримку та підвищення кваліфікації педагогів, а також враховувати психологічні аспекти впливу на здобувачів освіти і викладачів.

Освітня система України за останні роки зазнала значних змін, викликаних, як пандемією COVID-19, так і збройною агресією рф. У цих умовах важливим аспектом стало забезпечення доступу до освітніх послуг для внутрішньо-переміщених осіб, а також адаптація навчального процесу до нових викликів [13].

У період з 1 жовтня 2022 року до 1 квітня 2023 року спостерігалось зростання кількості закладів, що надають освітні послуги внутрішньо-переміщеним здобувачам освіти. Зокрема:

- Заклади дошкільної освіти (ЗДО) збільшилися на 20,4 % (з 5 452 до 6 566 одиниць).
- Заклади позашкільної освіти (ЗПО) зросли на 3,4 % (з 1 038 до 1 063 одиниць).
- Заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) показали приріст у 3,1 % (з 9 831 до 10 139 одиниць).

Це свідчить про активну роботу держави та місцевих органів влади щодо забезпечення освітніх потреб внутрішньо-переміщених осіб [10,17].

За період з жовтня 2022 року до квітня 2023 року кількість внутрішньо- переміщених здобувачів освіти також демонструвала позитивну динаміку:

- У закладах дошкільної освіти кількість таких здобувачів зросла на 45,5 %.
- У закладах позашкільної освіти — на 39,3 %.
- У закладах загальної середньої освіти приріст становив лише 0,1 %, що може бути пов'язано зі складнощами організації навчального процесу для старших дітей[13, 17].

Освіта є фундаментом розвитку суспільства, забезпечуючи формування громадянської свідомості, професійних навичок та культурних цінностей. Однак на тимчасово окупованих територіях України освітня сфера перебуває у кризовому стані через складні політичні, соціальні та економічні умови. Ця проблема має значний вплив на майбутнє молодого покоління та загальний розвиток регіонів. На тимчасово окупованих територіях кількість закладів загальної середньої освіти суттєво скоротилася. Частина шкіл припинила свою діяльність через бойові дії, руйнування інфраструктури або відсутність фінансування. Інші заклади змушені працювати за умов тиску з боку окупаційної влади, яка часто впроваджує власні стандарти освіти, що суперечать українському законодавству та міжнародним нормам. Хоча кількість закладів загальної середньої освіти на цих територіях за аналізований період зросла на 1,8 %, кількість здобувачів освіти значно скоротилася — на 26,4 % (з 98 134 до 72 229 осіб). Це свідчить про масове переміщення населення та обмежені можливості для навчання в умовах окупації [11].

Дистанційна освіта стала важливим елементом стабільності освітнього процесу в Україні. Вона дозволяє забезпечити неперервність навчання навіть у кризових ситуаціях. Однак система дистанційного навчання досі перебуває на етапі становлення, потребуючи вдосконалення в таких напрямках:

- Теоретико-методологічний — розробка сучасних підходів до організації дистанційного навчання.

- Нормативно-правовий — уточнення правових аспектів функціонування дистанційної освіти.
- Методичний — впровадження нових форм і методів навчання.
- Технологічний — інтеграція інноваційних технологій у освітній процес.

Дистанційне навчання стало одним із ключових інструментів підтримки освітнього процесу для дітей на окупованих територіях. Завдяки онлайн-платформам і програмам Міністерства освіти і науки України здобувачів освіти мають можливість отримувати знання за українськими стандартами [14,17]. Однак складнощі з доступом до інтернету та технічними засобами обмежують ефективність цього підходу.

Для покращення ситуації необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на підтримку освітньої сфери на тимчасово окупованих територіях. Серед них:

- Забезпечення доступу до дистанційної освіти через створення спеціальних платформ та програм.
- Надання фінансової допомоги сім'ям, які переїжджають з окупованих територій.
- Підтримка педагогів, які продовжують працювати в складних умовах.
- Інформаційна кампанія для популяризації української освіти серед молоді
- Міжнародна підтримка та залучення грантів для розвитку освітньої інфраструктури.
- Підготувати вчителів і здобувачів освіти до використання інформаційно-комунікаційних технологій.
- Забезпечити підтримку професійної компетентності педагогів.
- Сприяти визнанню знань, здобутих дистанційно, на рівні традиційної освіти.

Розвиток дистанційної освіти в Україні є важливим компонентом стабільності освітнього процесу, особливо в умовах кризових ситуацій. Це вимагає комплексного підходу та використання міжнародного досвіду для створення конкурентоспроможної системи навчання.

Освіта на тимчасово окупованих територіях України потребує особливої уваги та підтримки. Забезпечення доступу до якісних освітніх послуг є важливим кроком у боротьбі за майбутнє країни та її громадян. Спільними зусиллями держави, громадськості та міжнародної спільноти можливо подолати виклики, пов'язані з кризою в освітній сфері, та забезпечити гідні умови для навчання дітей навіть у найскладніших обставинах[1].

1.2. Вплив воєнного стану на освітній процес в Україні

Введення воєнного стану в Україні стало викликом для багатьох сфер суспільного життя, зокрема й для освітнього процесу. Освіта завжди була важливою складовою розвитку держави, але в умовах військових дій її функціонування зазнало значних змін. Цей розділ присвячений аналізу впливу воєнного стану на освітній процес, його адаптації до нових умов, а також визначенню перспектив розвитку освіти у складний період для країни.

Воєнний стан змусив освітні установи оперативно реагувати на нові виклики. Передусім, значна частина шкіл, університетів та інших закладів освіти перейшла на дистанційне навчання. Це дозволило забезпечити безпеку учнів та студентів, водночас зберігаючи можливість отримання знань. Однак, дистанційне навчання має свої недоліки, такі як обмежений доступ до технічних засобів, слабка якість інтернет-з'єднання у деяких регіонах та зниження мотивації здобувачів освіти [8].

Викладачі зіткнулися з необхідністю освоєння нових технологій та методик дистанційного навчання. Для багатьох це стало серйозним

випробуванням, адже не всі педагоги мали достатній рівень цифрової грамотності [26]. Студенти, своєю чергою, часто стикалися з психологічними труднощами через стресові ситуації, пов'язані з воєнними діями, а також через відсутність звичного навчального середовища [1].

Воєнний стан поглибив проблему освітньої нерівності. Діти з прифронтових зон або ті, що були змушені покинути місця проживання, часто мають обмежений доступ до якісної освіти. Крім того, багато шкіл і університетів зазнали фізичних руйнувань, що ускладнило проведення навчального процесу [24].

Уряд України активно працює над підтримкою освітньої галузі в умовах воєнного стану. Було впроваджено низку програм для забезпечення дистанційного навчання, створено платформи для онлайн-уроків та виділено фінансування для відновлення пошкоджених закладів освіти. Крім того, міжнародна спільнота надає допомогу у вигляді грантів, технічного обладнання та психологічної підтримки для здобувачів освіти і педагогів [7,17].

Попри всі труднощі, воєнний стан стимулював розвиток інноваційних підходів до навчання. Використання цифрових технологій стало невід'ємною частиною освітнього процесу. У майбутньому це може сприяти створенню гнучкої системи освіти, яка буде здатна швидко адаптуватися до будь-яких викликів. Воєнний стан створив серйозні перешкоди для освітнього процесу в Україні, але водночас став поштовхом для впровадження нових рішень і підходів. Освіта залишається ключовим елементом розвитку суспільства навіть у найскладніші часи. Завдяки спільним зусиллям держави, педагогів та міжнародних партнерів Україна має шанс зберегти та покращити якість освіти для майбутніх поколінь.

Війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на всі сфери життя українського суспільства, зокрема на систему освіти.

Освітній процес зазнав значних змін, що призвело до порушення його нормального функціонування. Майже дві третини здобувачів освіти були змушені переміститися як всередині країни, так і за її межі, а освітні установи тимчасово припинили свою діяльність.

Після місячної паузи навчання поступово почало відновлюватися у форматі дистанційного навчання. З вересня 2022 року освітній процес частково перейшов у змішаний формат, але його ефективність часто переривалася через повітряні тривоги, відключення електроенергії та інші наслідки війни. За підсумками навчального року 2022/2023 було зафіксовано значні освітні втрати здобувачів освіти, які включають погіршення успішності з основних предметів [8].

Термін «освітні втрати» охоплює прогалини у знаннях і навичках здобувачів освіти, які виникли через переривання навчального процесу [4,19].

Майже третина навчальних закладів країни (щонайменше 30 %) зазнала пошкоджень, а понад 365 шкіл повністю зруйновано. Для дітей, які можуть навчатися онлайн, технічні проблеми — від перебоїв з електропостачанням до обмеженого доступу до Інтернету — значно ускладнюють процес навчання. У результаті освітні прогалини зростають, і багато учнів відчувають серйозні труднощі з опануванням навчального матеріалу [38].

Згідно з дослідженнями, освітні втрати можна класифікувати на три основні компоненти:

1. Навчальні втрати – погіршення академічних знань і навичок через пропуски занять або перерви в освіті.
2. Виховні втрати – зниження рівня соціального, емоційного та психологічного розвитку здобувачів освіти.
3. Втрати темпу розвитку особистості – уповільнення всебічного розвитку учнів через обмежений доступ до освіти та соціальних активностей [3,4].

Особливо помітними є навчальні втрати у таких предметах, як українська мова, математика, іноземна мова, література тощо. У селах проблема освітніх втрат є більш вираженою порівняно з містами, що пояснюється обмеженим доступом до освітніх ресурсів [14,28].

У педагогіці розглядається низка способів подолання освітніх втрат, жоден із яких не є універсальним. Основні підходи включають:

1. Додатковий рік навчання – можливість продовження освіти для учнів із значними прогалинами у знаннях. Однак цей метод є дороговартісним і складним для реалізації.
2. Навчання під час канікул – організація додаткових занять у позанавчальний час. Ефективність залежить від мотивації здобувачів освіти і стимулів для вчителів.
3. Індивідуальні та групові заняття – проведення уроків у малих групах або індивідуально з урахуванням діагностики знань здобувачів освіти.
4. Перегляд освітніх програм – адаптація навчальних матеріалів до потреб здобувачів освіти із врахуванням їхніх прогалин у знаннях.
5. Розроблення додаткового освітнього контенту – створення якісних матеріалів для самостійного або групового навчання [13,18].

Важливим аспектом є створення сприятливого психологічного клімату в школах, адже примусове навчання може негативно вплинути на мотивацію здобувачів освіти [25].

У міжнародній практиці існують ефективні підходи до компенсації освітніх втрат. Наприклад:

1. У Великій Британії діє Національна програма репетиторства, яка допомагає здобувачів освіти надолужувати прогалини у знаннях через додаткові заняття.

2. У Фінляндії використовується платформа Eduten на основі штучного інтелекту для діагностики та покращення результатів навчання з математики.

Ці інструменти забезпечують індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти та сприяють підвищенню мотивації до навчання [7,20].

В Україні також реалізуються проєкти для подолання освітніх втрат:

1. «Освітній суп» – безоплатні онлайн-заняття для здобувачів освіти 5-10 класів із математики та української мови.
2. «Catch up-класи» – додаткові уроки для здобувачів освіти, які мають прогалини у знаннях.
3. Мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю» – інтерактивний інструмент для навчання дітей з початкової школи.

Ці програми спрямовані на адаптацію навчального процесу до умов війни та підтримку здобувачів освіти у складний період [12, 20].

Система освіти України зазнала значних викликів через військові дії, проте поступово адаптується до нових умов. Подолання освітніх втрат є актуальним завданням для державних і недержавних установ. Важливо забезпечити комплексний підхід, який включатиме як академічну підтримку здобувачів освіти, так і психологічну допомогу. Інноваційні рішення та міжнародний досвід можуть стати важливими інструментами для відновлення якості освіти в Україні [11,28].

РОЗДІЛ 2. Аналіз просторових аспектів розвитку онлайн-освіти в Україні

2.1. Географічні особливості доступу до онлайн-освіти

Онлайн-освіта стає все більш популярною формою навчання, особливо в умовах цифровізації суспільства та глобальних змін, таких як війна. В Україні цей формат навчання набуває значного поширення, однак доступ до нього не є однаковим у різних регіонах. Проблема нерівності доступу до онлайн-освіти викликає необхідність аналізу географічних аспектів її розвитку.

Одним із ключових факторів, що впливає на доступність онлайн-освіти, є рівень розвитку інтернет-інфраструктури. У великих містах, таких як Київ, Львів, Харків, Одеса, інтернет-покриття є високоякісним, що дозволяє студентам безперешкодно користуватися онлайн-платформами для навчання [5,6]. Водночас у сільській місцевості та віддалених районах доступ до швидкісного інтернету залишається проблемою. Багато населених пунктів мають низьку якість зв'язку або взагалі не мають можливості підключення до мережі [25].

Ще одним важливим аспектом є соціально-економічне становище населення. У регіонах з низьким рівнем доходів сімей може бути недосяжним придбання комп'ютерів, планшетів чи смартфонів, необхідних для онлайн-навчання [6]. Це створює додаткові бар'єри для отримання освіти через цифрові платформи. Також варто враховувати культурні та освітні традиції різних регіонів України. У деяких областях онлайн-освіта сприймається як менш ефективна порівняно з традиційними формами навчання. Це може бути пов'язано з недостатнім рівнем цифрової грамотності населення або з недовірою до нових технологій. Для вирішення проблем нерівності доступу до онлайн-освіти необхідно впроваджувати комплексні заходи на державному рівні. Це включає розвиток інтернет-інфраструктури у віддалених районах,

забезпечення шкіл та студентів необхідним обладнанням, а також проведення освітніх кампаній для підвищення цифрової грамотності населення [23].

Отже, географічний розподіл доступу до онлайн-освіти в Україні має значний вплив на якість та рівень освіти в різних регіонах. Подолання існуючих бар'єрів є важливим кроком для забезпечення рівноправного доступу до сучасних освітніх технологій для всіх громадян країни.

2.2. Інфраструктурні та технічні можливості регіонів

Онлайн-освіта стала важливим елементом сучасної освітньої системи, особливо в умовах війни, яка значно вплинула на традиційний навчальний процес. Успішність дистанційного навчання значною мірою залежить від інфраструктурних та технічних можливостей регіонів. Цей аспект є особливо актуальним для України, де рівень розвитку інфраструктури суттєво відрізняється між міськими та сільськими територіями.

Одним із ключових факторів, що впливає на якість онлайн-освіти, є доступ до швидкісного інтернету. У великих містах України загалом спостерігається високий рівень доступності інтернету, що дозволяє студентам та викладачам використовувати різноманітні платформи для дистанційного навчання, такі як Zoom, Google Meet, Microsoft Teams тощо. Водночас у сільських районах ситуація є значно складнішою: часто доступ до інтернету обмежений або має низьку швидкість, що ускладнює проведення онлайн-занять [16,17].

Ще одним важливим аспектом є технічне забезпечення учасників освітнього процесу. У містах більшість здобувачів освіти мають доступ до сучасних комп'ютерів, ноутбуків чи планшетів, що дозволяє ефективно брати участь у навчальних заходах. Натомість у селах досі зустрічаються випадки, коли сім'ї не мають необхідної техніки або

змушені ділити один пристрій між кількома членами родини. Це створює додаткові труднощі для організації навчання та виконання завдань.

Інфраструктурні можливості також включають електропостачання та стабільність роботи комунікаційних мереж. У деяких регіонах України, особливо в сільській місцевості, трапляються перебої з електропостачанням, що може призводити до зривів онлайн-занять [36]. Така ситуація потребує уваги з боку місцевих органів влади та інвестування в модернізацію мереж.

Важливу роль відіграє підтримка з боку місцевих адміністрацій та освітніх установ. У деяких регіонах України впроваджуються програми забезпечення здобувачів освіти необхідною технікою або субсидії на оплату інтернет-послуг [36]. Такі ініціативи сприяють зменшенню цифрового розриву між різними частинами країни.

Отже, інфраструктурні та технічні можливості регіонів є вирішальним фактором для успішної реалізації онлайн-освіти. Різниця в рівні розвитку між міськими та сільськими територіями створює виклики для забезпечення рівного доступу до знань. Тому важливо продовжувати роботу над розширенням мережі швидкісного інтернету, забезпеченням технікою та підтримкою освітніх програм для всіх регіонів України [32].

2.3. Вплив воєнних дій на доступ до освіти в різних регіонах

Воєнні конфлікти та збройні дії істотно впливають на різні аспекти суспільного життя, зокрема на доступ до освіти. У регіонах, де тривають бойові дії, освітній процес часто стає неможливим через руйнування навчальних закладів, загрозу життю здобувачів освіти і вчителів, а також через загальну нестабільність.

Одним із ключових наслідків воєнних дій є фізична недоступність навчальних закладів. Багато шкіл, університетів та інших освітніх установ

зазнають руйнувань через обстріли або бомбардування. Наприклад, у регіонах, які перебувають під активними бойовими діями, навчальні заклади можуть бути знищені повністю або частково, що робить їх непридатними для проведення занять [33].

Крім того, воєнні дії спричиняють масове переміщення населення. Багато сімей змушені залишати свої домівки та переїжджати до безпечніших регіонів або навіть за кордон. Це створює додаткові труднощі для дітей шкільного віку, оскільки вони часто не мають можливості продовжувати навчання через відсутність документів, мовний бар'єр чи перевантаженість навчальних закладів у місцях тимчасового перебування[23].

Психологічний аспект також відіграє важливу роль. Діти та молодь, які проживають у зоні конфлікту, часто перебувають під впливом стресу, страху та постійної небезпеки. Це негативно позначається на їхній здатності засвоювати нову інформацію та брати участь у навчальному процесі.

У деяких регіонах, де ситуація дозволяє, освітній процес переходить в онлайн-формат. Однак цей підхід також має свої обмеження. По-перше, не всі сім'ї мають доступ до інтернету чи відповідної техніки. По-друге, дистанційне навчання не завжди є ефективним, особливо для молодших школярів, які потребують більше уваги та взаємодії з учителем.

Важливо зазначити, що міжнародні організації та уряди багатьох країн намагаються підтримувати доступ до освіти у регіонах, постраждалих від конфліктів. Вони організовують гуманітарну допомогу, створюють тимчасові навчальні центри та забезпечують дітей необхідними навчальними матеріалами[33].

Таким чином, воєнні дії мають багатогранний вплив на доступ до освіти в різних регіонах світу. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, який включає як відновлення інфраструктури, так і психологічну підтримку здобувачів освіти та вчителів [23].

РОЗДІЛ 3. Практики дистанційного навчання в умовах воєнного стану

3.1 Дистанційні школи України як стабілізуючий елемент сучасної шкільної освіти в часи викликів

В умовах військового конфлікту, який розпочався в Україні у 2022 році, система освіти зазнала суттєвих викликів. Традиційне очне навчання в багатьох регіонах країни було неможливим або надзвичайно ускладненим через безпекові обмеження, руйнування інфраструктури та масову внутрішню міграцію. У цих умовах дистанційні школи стали не просто альтернативою, а життєво необхідним інструментом для забезпечення безперервності освітнього процесу. Вони забезпечують доступ до якісної освіти незалежно від географічного розташування, стану здоров'я або соціально-політичних обставин здобувачів освіти, що особливо важливо для дітей із сільських, прифронтових та віддалених територій.

Сутність дистанційного навчання полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення процесу навчання на відстані, при цьому зберігаються державні стандарти освіти та можливості для розвитку індивідуальних здібностей здобувачів освіти. Дистанційні школи дозволяють гнучко формувати навчальний графік, підлаштовуючись під особливості життя та здоров'я кожного здобувача освіти [27].

У західних і деяких центральних областях України, де рівень безпеки був відносно вищим (менше прямих бойових дій, більше часу для організації укриттів, стабільніше електропостачання) — навчальні заклади змогли перейти до змішаного або навіть очного формату. Згідно з дослідженням CEDOS «War and Education. How a Year of the Full-scale Invasion Influenced Ukrainian Schools», станом на грудень 2022 року 28 %

шкіл проводили повністю очне навчання, 36 % — змішано (чергування онлайн і офлайн), і ще 36 % — виключно дистанційно [34,37].

У цих областях освітній процес мав реальну можливість повернутися до «нормального» режиму: здобувачі освіти могли фізично приходити до школи, перебувати в лабораторіях, спілкуватися з однолітками, а не просто сидіти перед екраном. Наприклад, у одному з досліджених районів Київщини школа забезпечила резервне живлення й укриття, що дозволяло проводити заняття навіть під час тривоги. Такі регіони мали перевагу: соціальна взаємодія, кращі умови для психоемоційної підтримки здобувачів освіти, менше технічних перешкод [34].

На противагу цьому — східні, південні, прикордонні області та території, близькі до фронту або під постійними обстрілами — змушені були працювати майже виключно в дистанційному форматі. Наприклад, у Харківській області регіональна влада 15 серпня 2022 року ухвалила рішення про повний перехід закладів освіти на дистанційне навчання: «Ракети летять з Белгорода менш ніж за хвилину, відправляти дітей на очне навчання — нерозумно» [35]. У дослідженні Cedos також вказано, що більшість шкіл, які знаходяться ближче до зони бойових дій або займають прифронтові території, були змушені організовувати повністю дистанційне навчання; на тривалий час очне навчання було неможливим [34].

Війна суттєво ускладнила умови проведення навчання. Згідно із звітом Cedos: «1 259 шкіл — це 11 % всіх шкіл країни — були пошкоджені станом на січень 2023, 223 з них — повністю зруйновані. Половина цих втрат припадає на Донецьку, Харківську та Луганську області» [34].

За даними HRW, у деяких школах у прифронтових районах діти навчалися виключно дистанційно через неможливість забезпечити укриття та швидку евакуацію: «Вчителька розповідає: “Інтернету немає, відеоуроки неможливі”». Інтернет-мережа, енергопостачання, пристрої

— все це часто перебувало в зоні ризику або просто не було доступним. Для дистанційного навчання це створювало фундаментальну проблему [35].

Попри численні виклики, очне навчання в Україні продовжується на певних територіях завдяки рішучим діям уряду та фінансовій підтримці міжнародних донорів через Світовий банк. Це також дає Міністерству освіти і науки можливість залучати технічну допомогу, міжнародний досвід та експертні знання [41].

Програма *LEARN* («Підвищення доступу до освіти та стійкості у складні часи») спрямована на подолання безпосередніх наслідків війни. Вона передбачає підвищення безпеки в школах, організацію безкоштовного транспорту для вразливих учнів, навчання педагогів та закупівлю підручників. Ці заходи є частиною реформи модернізації освіти, відомої як «Нова українська школа» [41].

Серед значних досягнень програми — забезпечення понад 400 000 учнів по всій Україні новими підручниками.

Війна внесла серйозні психологічні навантаження: тривоги, втрати, евакуації, розриви соціальних зв'язків. Згідно із дослідженням Cedoss: «61 % батьків вважають, що їхні діти мають симптоми стресу — поганий сон, тривога, труднощі з концентрацією» [34].

На сьогодні українці живуть у постійному стресовому середовищі, що значно підвищує ризик емоційних травм і проблем із психічним здоров'ям. Серед українських підлітків 26 % мають діагноз посттравматичного стресового розладу, а 75 % школярів відчували значний рівень стресу. Крім того, понад половина педагогів (54 %) повідомляють про професійне вигорання [39].

У звіті UNICEF зазначається, що хоча онлайн-навчання забезпечувало продовження освіти, «воно не може повністю замінити очне навчання, яке особливо критичне для соціального розвитку й молодших здобувачів освіти» [40].

Війна поглибила вже існуючі нерівності: між міськими та сільськими округами, між більш безпечними і небезпечними регіонами. У сільських районах часто не було належної інтернет-інфраструктури, здобувачі освіти мали тільки смартфони, не мали окремого робочого місця. У звіті Cedos сказано: «для більшості здобувачів освіти головним пристроєм для навчання є смартфон, що негативно впливає на якість дистанційного навчання» [34]. Це означає, що навіть коли дистанційне навчання було доступне, його ефективність могла значно варіюватись залежно від регіону.

У відповідь на зазначені виклики онлайн-школи та дистанційні освітні формати стали не просто тимчасовою мірою, а ключовою складовою системи освіти в умовах війни. Онлайн-школи забезпечували освітній підхід у тих регіонах, де офлайн навчання було неможливим або небезпечним.

В Україні вже сьогодні існує низка успішних закладів, які пропонують якісну онлайн-освіту, кожен із яких має свої особливості, методики та освітні стратегії.

Ліцей «Ангстрем» — це сучасна дистанційна школа, яка працює з учнями 1–11 класів і спеціалізується на профільному навчанні з таких дисциплін, як математика, біологія, англійська мова та історія. Особливістю ліцею є те, що навчальні програми суворо відповідають державним стандартам освіти України, що гарантує офіційну визнаність отриманих знань та сертифікатів. Здобувачі освіти ліцею можуть готуватися до вступу до вищих навчальних закладів на рівні, який відповідає вимогам традиційних шкіл [15].

Відмінність «Ангстрему» полягає у поєднанні інноваційних методик викладання із класичними підходами до освіти, що дозволяє підтримувати високий рівень академічної підготовки. Зокрема, ліцей активно використовує онлайн-платформи для відеолекцій, інтерактивних тестів і командних проєктів, що сприяє не лише засвоєнню теоретичних

знань, а й розвитку практичних навичок. Успішне завершення навчання в ліцеї підтверджується офіційним документом, який визнається по всій Україні [15,17].

Центр дистанційної освіти «Джерело» — це багатoproфільний освітній заклад, який працює із здобувачами освіти різного віку, від початкової школи до старших класів, забезпечуючи не лише базове навчання, а й підготовку до ЗНО та інших важливих іспитів. Цей центр відомий своїм індивідуальним підходом до кожного здобувача освіти, що особливо важливо для дітей із особливими потребами або тих, хто опинився у складних життєвих обставинах [29].

«Джерело» активно впроваджує сучасні технології дистанційного навчання, зокрема платформи для проведення онлайн-уроків у режимі реального часу, інтерактивні завдання та систему моніторингу прогресу. Це дозволяє не лише забезпечити високий рівень навчання, а й мотивувати здобувачів освіти до самостійної роботи, критичного мислення та розвитку особистісних якостей. Центр також підтримує зв'язок із батьками, регулярно інформуючи їх про успіхи дітей та пропонуючи рекомендації для покращення навчального процесу.

«Атмосферна школа» надає можливість дистанційного навчання з офіційним отриманням свідоцтва про середню освіту. Однією з головних переваг цієї школи є наявність висококваліфікованих викладачів із науковими ступенями, які проводять не лише теоретичні заняття, а й лабораторні роботи у дистанційному форматі. Це особливо важливо для точних і природничих наук, де практичні навички грають ключову роль.

Школа пропонує різні пакети навчання, зокрема «Учень», «Слухач» та «Екстерн», що дозволяє гнучко підлаштовуватися під індивідуальні потреби та можливості здобувача освіти. Наприклад, пакет «Екстерн» підходить для тих, хто хоче самостійно опрацьовувати матеріал із мінімальною підтримкою викладачів, що дає можливість паралельно

займатися іншою діяльністю або долучатися до навчання у зручному режимі [2].

«Атмосферна школа» орієнтується на всебічний розвиток здобувачів освіти, поєднуючи академічну строгість із творчим підходом. Це допомагає зберегти мотивацію у здобувачів освіти та готувати їх до подальшої реалізації у вищій школі чи професійній діяльності [2].

Центр освіти «Оптіма» є однією з найбільших та найстаріших дистанційних шкіл в Україні, яка охоплює здобувачів освіти із 1 по 11 клас. Важливою рисою «Оптіми» є те, що вона працює відповідно до державних стандартів освіти, що дає здобувача освіти можливість отримувати офіційний документ про освіту, що визнається в усіх регіонах країни.

Центр робить особливий акцент на забезпеченні рівних можливостей для всіх здобувачів освіти незалежно від їхнього місця проживання, стану здоров'я чи соціально-політичних обставин. Це особливо актуально у контексті війни, коли багато дітей через небезпеку вимушені були переїхати у безпечніші регіони або залишитися в зоні конфлікту з обмеженим доступом до традиційних шкіл.

«Оптіма» використовує комплексний підхід до навчання, що включає онлайн-заняття, консультації, інтерактивні матеріали та регулярні контрольні роботи. Важливим аспектом є постійна комунікація викладачів із здобувачами освіти, що дозволяє своєчасно реагувати на проблеми та підтримувати високий рівень навчальної мотивації [30].

Онлайн-школа «Альтернатива» виділяється серед інших закладів своїм акцентом на розвиток критичного мислення, творчих здібностей і самостійності учнів. Використання сучасних технологій та інноваційних методик дозволяє цій школі створювати умови для глибокого засвоєння знань і формування навичок, необхідних для успішного життя в сучасному світі.

Навчальні програми «Альтернативи» не лише відповідають державним стандартам, а й розширюють їх, включаючи міждисциплінарні проекти, практичні завдання та участь у конкурсах і олімпіадах. Такий підхід мотивує здобувачів освіти активно взаємодіяти з матеріалом, розвивати аналітичне мислення та творчі здібності [21].

Для багатьох здобувачів освіти школа «Альтернатива» стала платформою для реалізації їх потенціалу у складних умовах воєнного часу, що доводить її ефективність і соціальну значущість.

Центр дистанційної освіти А+ — це сучасний цифровий навчальний простір, створений на базі Приватного закладу загальної середньої освіти «Академія сучасної освіти» та «Гімназія А+». Особливістю цього центру є впровадження міжнародних освітніх програм, зокрема International Baccalaureate Diploma Programme (IBDP), що дозволяє здобувачам освіти отримувати освіту світового рівня [31].

Таке навчання відкриває перед здобувачами освіти можливості для вступу до провідних університетів світу, а також сприяє формуванню глобального світогляду і розвитку компетенцій 21 століття. Центр А+ орієнтований на високі стандарти якості та інноваційність, що дозволяє здобувачам освіти розвивати не лише академічні знання, а й лідерські якості, комунікабельність та вміння працювати в команді [31].

3.2 Ліцей «Жива школа»: географія академічної спільноти, досвід та інноваційні підходи організації онлайн-навчання

У сучасних умовах, коли Україна переживає складний період воєнного стану, питання забезпечення якісної освіти для дітей та молоді набуває особливої актуальності. Одним із рішень, яке дозволяє продовжувати навчальний процес навіть у кризових ситуаціях, є дистанційна форма навчання.

В Україні функціонує низка закладів освіти, які адаптували свої програми до онлайн-формату. Одним із таких є ліцей «Жива школа» (м. Київ) [9].

Ліцей «Жива школа» пропонує інноваційний підхід до навчання, орієнтуючись на індивідуальні потреби здобувачів освіти. Його програма побудована таким чином, щоб забезпечити не лише академічну підготовку, але й розвиток творчих здібностей, критичного мислення та самостійності. У процесі навчання використовуються сучасні цифрові платформи, інтерактивні матеріали та інструменти, що дозволяють зробити уроки цікавими та ефективними.

Особливістю ліцею є його адаптивність до різних умов. Зокрема, під час воєнного стану навчання організовано таким чином, щоб здобувачі освіти могли займатися з будь-якого місця, де є доступ до інтернету. Це особливо важливо для дітей, які вимушені були покинути свої домівки через бойові дії. Уроки проводяться в реальному часі, а також доступні у записі, що дає можливість здобувачам освіти самостійно планувати свій графік навчання.

Важливим аспектом роботи «Живої школи» є психологічна підтримка здобувачів освіти. У закладі працюють кваліфіковані психологи, які допомагають дітям адаптуватися до нових умов навчання та долати стресові ситуації. Крім того, велика увага приділяється комунікації між здобувачами освіти та викладачами, що сприяє створенню дружньої атмосфери навіть у дистанційному форматі [9].

Умови війни в Україні висвітлюють критично важливий фактор — географічне розташування здобувачів освіти і педагогів — як визначальний у виборі формату навчання та рівні безпеки, який може бути забезпечений. Коли школа або учень знаходяться ближче до зони активних бойових дій, ризик обстрілів, повітряних тривог, руйнування інфраструктури та інших небезпек суттєво зростає. Навпаки, віддаленіші від лінії фронту регіони або ті, що мають надійні укриття, можуть

частково або повністю повернутись до змішаного чи очного навчання. Наприклад, дослідження свідчить: «...освітні заклади поблизу лінії фронту працювали дистанційно, в той час як у відносно безпечних районах забезпечувалися очні заняття — за умови наявності укриттів» [34,37]. Таким чином, безпечне просторове розташування — це не просто комфорт, це умова виживання освітнього процесу.

«Жива школа» — школа індивідуального навчання, яка працює у форматі дистанційної освіти із здобувачами освіти з різних регіонів України та закордону. Школа зосереджується на гнучкості навчального процесу, безпечному доступі до освітніх ресурсів і збереженні якості знань незалежно від місця перебування дитини чи вчителя» [9].

Таблиця 1. Географічне розташування учасників освітнього процесу (здобувачів освіти)

№	Область / Регіон	Кількість учнів	Частка від загальної кількості (%)
1	Львівська	54	12,47%
2	Івано-Франківська	28	6,47%
3	Закарпатська	21	4,85%
4	Тернопільська	15	3,47%
5	Чернівецька	12	2,77%
6	Волинська	9	2,08%
7	Рівненська	8	1,85%
8	Хмельницька	14	3,23%
9	Київська (разом із м. Київ)	67	15,48%
10	Вінницька	11	2,54%
11	Полтавська	9	2,08%
12	Черкаська	10	2,31%
13	Чернігівська	6	1,39%
14	Житомирська	7	1,62%
15	Сумська	5	1,15%
16	Дніпропетровська	21	4,85%
17	Запорізька	18	4,16%
18	Харківська	15	3,47%
19	Миколаївська	6	1,39%

20	Одеська	11	2,54%
21	Херсонська	4	0,92%
22	Донецька	3	0,69%
23	Луганська	2	0,46%
24	За кордоном (Польща, Німеччина, Чехія, ін.)	56	12,93%
	Усього	433	

*Складено автором на основі даних ліцею «Жива Школа».

Аналіз здобувачів освіти школи показав наступне: з 433 учнів найбільше учнів перебуває у Львівській (54 учні), Київській (67 учнів), Івано-Франківській (28 учнів) та Закарпатській (21 учень) областях — це традиційно вважаються більш безпечні регіони України. Східні та південні області (Харківська, Херсонська, Донецька, Запорізька) — значно менш представлені (разом 25 учнів), що свідчить або про евакуацію, або про складнощі з доступом до української дистанційної освіти. Понад 13% учнів — за кордоном, що вказує на актуальність інтеграції українських шкіл у транснаціональний освітній простір.

Регіони з відносно високим рівнем безпеки (західні області) забезпечують умови для більш безпечного навчання. Натомість у регіонах, що регулярно піддаються обстрілам, освіта можлива виключно онлайн. Наприклад, у Херсонській, Луганській, Донецькій областях діти часто навчаються з підвалів або перебувають у тимчасовому переміщенні. Такий формат значно знижує якість взаємодії, ускладнює оцінювання, підвищує навантаження на вчителів і самих здобувачів освіти.

Окрема увага — до географічного положення вчителів. Більшість педагогів, як і здобувачів освіти, також були змушені переїхати. Онлайн-платформи дозволяють забезпечити цілісність навчального процесу та частково замінюють живу комунікацію.

Таблиця 2. Географічне розташування учасників освітнього процесу (вчителів та працівників школи)

№	Область / Регіон	Кількість осіб	Частка від загальної кількості(%)
1	м. Дніпро / Дніпропетровська	12	27,30%
2	м. Київ / Київська	10	22,70%
3	м. Харків / Харківська	7	15,90%
4	м. Суми / Сумська	5	11,40%
5	Львівська	3	6,80%
6	Івано-Франківська	2	4,50%
7	Житомирська	1	2,30%
8	За кордоном (Польща, Німеччина)	2	4,50%
9	Інші області України	2	4,50%
	Усього	44	

*Складено автором на основі даних ліцею «Жива Школа».

Найбільше педагогів перебуває у Києві, Дніпрі, Харкові та Сумах, що відповідає профілю висококваліфікованих освітніх центрів:

- м. Київ / Київська область — 10 осіб
Київ залишається важливим освітнім та адміністративним центром, де базується частина керівного й методичного складу вчителів. Наявність стабільного інтернету, укриттів та налагоджених онлайн-платформ дозволяє підтримувати дистанційне навчання на високому рівні, навіть у періоди загострення безпекової ситуації.
- м. Дніпро / Дніпропетровська область — 12 осіб
Незважаючи на наближеність до зони бойових дій, Дніпро має достатньо розвинену інфраструктуру та зберігає активне освітнє життя. Частина вчителів продовжує викладати з дому або спеціально облаштованих онлайн-хабів.
- м. Харків / Харківська область — 7 осіб
Харків залишається містом із сильним науково-освітнім потенціалом. Попри активні бойові дії на початку вторгнення,

багато вчителів залишилися у місті або повернулися після стабілізації ситуації, ведучи заняття дистанційно.

- м. Суми / Сумська область — 5 осіб
Прикордонна область, де освітяни продемонстрували високу мобільність: частина працює з місця проживання, інші — переїхали, але продовжують викладати онлайн.

Менше вчителів у західних регіонах — це пояснюється тим, що ці області здебільшого стали тимчасовим прихистком для родин з дітьми, а не педагогів. Львівська область — 3 особи. Декілька педагогів евакуювались сюди, але більшість викладачів залишилися в центральних або східних регіонах, звідки мають технічну змогу працювати онлайн. Івано-Франківська — 2 особи. Представлені переважно нові вчителі, які приєдналися до школи у період війни. Полтавська, інші області — 3 особи. Представники інших регіонів незначно представлені.

Понад 9 % вчителів перебувають за кордоном, що демонструє:

- Глобальність дистанційної освіти.
- Високий рівень адаптації педагогів до транснаціонального формату викладання.
- Можливість підтримки навчального процесу з будь-якої точки світу (наприклад, Польща, Німеччина, Чехія).

Таким чином, ліцей «Жива школа» є прикладом того, як сучасна освіта може адаптуватися до викликів часу. Його діяльність демонструє, що навіть у складних умовах можна забезпечити високий рівень навчання та підтримати дітей у їхньому розвитку.

Висновки

У роботі було досліджено просторові аспекти розвитку дистанційних онлайн-шкіл в Україні в умовах воєнного стану. Проведений аналіз дозволив зробити низку важливих висновків щодо сучасного стану освітнього процесу, його географічного розподілу та впливу зовнішніх обставин на доступність освіти.

По-перше, онлайн-освіта в Україні, як і у світі, демонструє стрімкий розвиток, особливо в умовах глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19. Проте воєнний стан в Україні став новим критичним фактором, який значно вплинув на організацію та доступність освітніх послуг.

По-друге, проведений аналіз показав суттєві відмінності у доступі до онлайн-освіти між різними регіонами країни. На сході та півдні України, де воєнні дії є найбільш інтенсивними, доступ до освіти ускладнений через руйнування інфраструктури, нестачу технічних засобів та перебої з інтернет-зв'язком. У той же час західні регіони мають кращі умови для впровадження дистанційного навчання.

По-третє, дослідження інфраструктурних та технічних можливостей регіонів виявило, що навіть за відсутності воєнних дій існують проблеми з доступом до якісного інтернету у сільській місцевості. Це підкреслює необхідність подальшого розвитку цифрової інфраструктури на національному рівні.

Аналіз просторового розподілу здобувачів освіти засвідчив суттєву територіальну нерівномірність у структурі шкільної онлайн-освіти в умовах воєнного стану. Найбільша концентрація учнів спостерігається у відносно безпечних західних та центральних регіонах — Львівській, Київській, Івано-Франківській та Закарпатській областях, що свідчить про їхню роль як основних приймаючих територій для внутрішньо переміщених здобувачів освіти. Натомість східні та південні області — Харківська, Херсонська, Донецька, Запорізька — мають значно нижчі

показники, що зумовлено активними бойовими діями, руйнуванням освітньої інфраструктури та вимушеною евакуацією населення.

Важливим аспектом є й те, що великий відсоток здобувачів освіти навчаються за кордоном, що підкреслює необхідність інтеграції українських шкіл у міжнародний освітній простір і підтримки зв'язку з українською системою освіти для дітей, які тимчасово перебувають поза межами держави.

Отримані результати демонструють, що регіони з вищим рівнем безпеки створюють умови для стабільнішого функціонування освітнього процесу, тоді як у прифронтових і тимчасово окупованих територіях навчання можливе переважно у дистанційному форматі. У цих регіонах здобувачі освіти часто навчаються у складних умовах — з укриттів або під час переміщення, що негативно впливає на якість навчання, рівень комунікації та психологічний стан учасників освітнього процесу.

Подібні тенденції характерні і для розселення педагогічних кадрів: значна частина вчителів також перемістилася до безпечніших областей або за кордон. Разом з тим, розвиток цифрових освітніх платформ і дистанційних технологій дав змогу забезпечити безперервність навчання, підтримати єдність освітнього середовища та зберегти зв'язок між учителями й здобувачам освіти незалежно від їхнього місця перебування.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що шкільна онлайн-освіта в умовах воєнного стану виконує не лише освітню, а й соціальну функцію — забезпечує стабільність, психологічну підтримку та доступ до знань для дітей, які постраждали від війни.

СПИСОК ВИКОРСИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, С. «Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси». *Український Педагогічний журнал*, № 1 (2023), с. 59–65.
2. Атмосферна школа. Офіційний сайт. URL: https://atschool.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=Brand&utm_term=%D0%B0%D1%82%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0&gad_source=1&gad_campaignid=21253710687&gbraid=0AAAAACU74xYK52Hj3DnOxa9FLIIQqvRJ&gclid=Cj0KCQjww4TGBhCKARIsAFLXndSKGN68aY3wRcsG6z01lVc1qpFQEWVupXYjoAlRJh6wrfMqNFybgG4aAk33EALw_wcB
3. Биков, В. Ю. *Дистанційна освіта: актуальність, особливості і принципи побудови, шляхи розвитку та сфера застосування*. Київ: Атіка, 2005. С. 77–92. URL: https://lib.iitta.gov.ua/5696/1/%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2_%D0%92_2005.pdf
4. Бичко, Г., Терещенко, В. «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання». 2023. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
5. Воротникова, І. П., упоряд. Чайковська, Н. В. *Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи : poradnik. Z dosvidu roboty osvityan mista Kyieva : pedagoham, uchням, bat'kam, kerivnikom zakladiv osvity*. Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 455 с. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2020/8/19/90.pdf>
6. Гаврілова Л., Катасонова Ю. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2017.

- № 1–2 (16–17). С. 168–182. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2017.1-2.1682>.
7. Дінжос, Р. В.; Манькусь, І.; Недбаєвська, Л.; Дармосюк, В. «Освітній проєкт “Цікава наука онлайн” як шлях компенсації освітніх втрат в умовах війни в Україні». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, № 72 (2024), с. 5.
 8. Дудка, О.; Власіль, О. «Особливості організації елементів дистанційного навчання в сучасній школі». URL: https://www.researchgate.net/publication/324850928_Osoblivosti_organizacii_elementiv_distancijnogo_navcanna_v_sucasnij_skoli
 9. Жива школа. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.zhyva-shkola.com/>
 10. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
 11. Іванюк, І. «Особливості дистанційного навчання у період війни 2023». Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2023.
 12. Кухаренко, В. М. *Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія*. За ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків : Міська друк., 2020. 409 с. URL: <http://dl.khpi.edu.ua/mod/resource/view.php?id=46362>
 13. Кухаренко, В. М. *Тьютор дистанційного та змішаного навчання [Електронний ресурс] : посібник*. Київ : Міленіум, 2019. 307 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/42981/3/Book_2019_Kukharenko_Tiutor.pdf
 14. Ліннік, О. О. «Змішане навчання як стратегія адаптації освітнього процесу в школі до війни». *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, № 39 (1) 2023, с. 25–32.
 15. Ліцей «Ангстрем». (н.д.). *Середня школа*. URL: <https://angstrem.056.ua/products/6103922>
 16. Мала академія наук України (МАН). URL: <https://man.gov.ua/>

17. Міністерство освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/npasearch>
18. Морзе, Н. В.; Глазунова, О. Г.; Мокрієв, М. В. Методика створення електронного навчального курсу (на базі платформи дистанційного навчання Moodle 3) [Електронний ресурс] : навч. посібник. Київ, 2016. 240 с. URL: https://edu.htei.kh.ua/pluginfile.php/53131/mod_book/chapter/8797
19. Назаренко, Ю. (2022). «Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації». URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf
20. Оверченко, Микола. «Роль міжнародних та громадських організацій у подоланні освітніх втрат в Україні». *Український Педагогічний журнал*, № 1 (2024), с. 65–73.
21. Онлайн-школа «Альтернатива». (н.д.). *Школа онлайн*. URL: <https://atschool.com.ua/>
22. Освіторія. URL: <https://osvitoria.org/vseukrainska-shkola-onlajn/>
23. Поліщук, О.; Свящук, Ю.; Сосулін, М «Освіта в Україні під час війни: сучасні проблеми та майбутні рішення» —. *Педагогіка безпеки*, Том 9, № 2 (2024), с. 80–85.
24. Романовський, О. Г. та ін. «Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України». *Інформаційні технології та засоби навчання*, 2019, т. 74, № 6, с. 20–42. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v74i6.3185>
25. Степанова-Камиш, А. *Готуємося до навчального року: принципи та методи організації онлайн-навчання*. <https://nus.org.ua/articles/gotuyemosya-do-navchalnogo-roku-pryntsypy-ta-metody-organizatsiyi-onlajn-navchannya/>
26. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України / О. Г. Романовський та ін.

- Інформаційні технології та засоби навчання. 2019. Т. 74. №6. С. 20–42. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v74i6.3185>
- 27.Шелестова, Л. В. *Освіта в умовах воєнного стану та в повоєнний період*. Інститут педагогіки НАПН України, 2023, с. 4.
- 28.Шелестова, Л. (2023). «Навчальні втрати учнів в умовах війни: сутність, діагностика та шляхи подолання». *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць*, 1 (30), с. 62–72.
- 29.Центр дистанційної освіти «Джерело». (н.д.). *Про школу*. URL: <https://www.education.ua/schools/1793/>
- 30.Центр освіти «Оптіма». (н.д.). *Дистанційна школа «Центр освіти Оптіма»*. URL: <https://www.education.ua/schools/1793/>
- 31.Центр дистанційної освіти А+. (н.д.). *Проекти*. URL: <https://aplus.ua/projects/>
- 32.Ярошенко, Т. О. «Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції». *Інженерні та освітні технології*, 2019, т. 7, № 4, с. 8–21. URL: <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.01>
- 33.Ярошук, К.; Струганець, Б. «Адаптація професійної освіти до умов воєнного стану: виклики та шляхи вирішення». *Вісник Національного університету „Чернігівський колегіум“ імені Т. Г. Шевченка*, т. 189, № 33 (2025).
- 34.CEDOS. (2023, 21 березня). *War and Education: How a Year of the Full scale Invasion Influenced Ukrainian Schools*. URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/war>
- 35.Human Rights Watch. (2024, 20 червня). *Education under Occupation: Forced Russification of the School System in Occupied Ukrainian Territories*. URL: <https://www.hrw.org/report/2024/06/20/education-under-occupation/forced-russification-school-system-occupied-ukrainian>
- 36.Ministry of Education and Science of Ukraine. *Damage and loss assessment–2023–*

URL:[https://mva.gov.ua/media/1/Fourth Rapid Damage and Needs Assessment RDNA4 .pdf](https://mva.gov.ua/media/1/Fourth_Rapid_Damage_and_Needs_Assessment_RDNA4_.pdf)

- 37.OECD. (2023). *Learning during crisis: Insights for Ukraine from across the globe*. Organisation for Economic Cooperation and Development. URL:<https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education2040/publications/ukraine-narratives/Learning%20during%20crisis%20Insights%20for%20Ukraine%20from%20across%20the%20globe.pdf>
- 38.Plan International. *Three years of war in Ukraine: education disruptions deepen mental health crisis for children*. – 24 лютого 2025 р. – URL:<https://plan-international.org/eu/news/2025/02/24/three-years-ukraine-war/>
- 39.UNESCO. *First UNESCO workshop on school mental health*. – Paris, 2023. – URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-first-unesco-workshop-school-mental-health>
- 40.UNICEF. *Ukraine's children enter fourth year of widespread learning losses due to war and COVID-19 pandemic*. 2023. URL: <https://www.unicef.org/bulgaria/en/press-releases/unicef-ukraines-children-enter-fourth-year-widespread-learning-losses-due-war-and>
- 41.World Bank. *Learning and school reforms continue in Ukraine despite war challenges*. – 25 березня 2025 р. – URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2025/03/25/learning-and-school-reforms-continue-in-ukraine-despite-war-challenges>